

UDC 930.85(4–12)

YU ISSN 0350–7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

XXXII–XXXIII

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

Rédacteur

LJUBINKO RADENKOVIĆ

Directeur de l'Institut des Etudes balkaniques

Membres de la Rédaction

FRANCIS CONTE (Paris), DIMITRIJE DJORDJEVIĆ (Santa Barbara),

MILKA IVIĆ, DJORDJE S. KOSTIĆ, LJUBOMIR MAKSIMOVIĆ,

DANICA POPOVIĆ, BILJANA SIKIMIĆ,

ANTHONY-EMIL TACHIAOS (Thessalonique), NIKOLA TASIĆ,

SVETLANA M. TOLSTOÏ (Moscou), GABRIELLA SCHUBERT (Jena),

KRANISLAV VRANIĆ (secrétaire)

BELGRADE

2003

вљала је о растућем национализму крајем '80-тих и примени поједностављених националних идеја од стране западних историчара на случај Турске у одређивању њених националних корена. Тако је ауторка преиспитала атмосферу у околини Селима III, за кога се прихватило схватање да је зачетник модерних идеја у Турској. Она је тумачила стварни утицај песника из окружења Селима III и њихов подстицај на развијање модерне националне мисли. Карл Барбир, *The Changing*

Face of the Ottoman Empire in the Eighteenth Century затвара ову књигу расправом о карактеру савремене науке у пољу оријенталних студија. Разматра карактер промена које су се десиле у XVIII веку као и теме и ставове који је заузимала савремена историографија у тумачењу суштине поменутог периода.

Књига је према захтевима модерне науке опремљена индексом који олакшава њено коришћење.

Александар Јаковљевић

Т. А. Бернштам: *Молодості в символизме переходних обрјодов восточних Славјун: Учение и опіт Церкви в народном христианстве*, Санкт Петербург 2000. године

Монографија ауторке Т. А. Бернштам под називом „Младост у симболици прелазних обреда код источних Словена: Учење Цркве и његова пракса у народном хришћанству“ објавила је 2000. године у Санкт Петербургу издавачка кућа „Петербурскe Востоковедение“, а уз сагласност Научног савета Музеја антропологије и етнографије Петра Великог (бивше Кунсткамере) Руске академије наука.

Обим књиге је четири стотине страна а композиционо је подељена на четири поглавља, увод и неку врсту закључка. Тема монографије је симболика старосне доби (најчешће младости) у источнословенској сеоској култури током XIX и почетком XX века, која се анализира путем упоре ивања народне верзије хришћанских веровања и учења православне цркве о животу/смрти. Аутору је био циљ да открије заступљеност црквеног учења и његових вредности у симболици народног „животног“ православља код Руса,

Украјинаца и Белоруса. Анализи се подвргава улога Руске цркве у породичном животу источнословенског етноса („rites de passage“: рођење – крштење, брак – венчање, смрт, сахрана и спомен умрлих).

У уводном делу се описују предмет истраживања (скуп термина са основом „молод/млад“ у сеоској култури који су означавали први стадијум људског живота и прву фазу односно половину космо-природног годишњег циклуса), космо-социјална недељивост младости и старости, затим „прелазни обреди“ као симболизација преласка душе током живота и после смрти у светлу њених генерацијских особености (узимајући у обзир пол и социјални статус). Тако е, говори се о циљевима и методици истраживања. Упоредна анализа два симболичка система захтевала је, како каже аутор, историјско-методолошко образложење, што представља уједно и садржај увода и прве главе.

У првој глави се тумачи симболика библијских текстова везано за појам „старосно доба“, а тако е, рекли бисмо и „временски период“. Своје идеје аутор поткрепљује, како цитатима и изрекама светих отаца цркве, тако и ставовима познатих психолога (К. Јунг, Ј. Хилмен). Т. А. Бернштам сматра да су *старосна доба и пол – онтолошка супстанца Божијих створења којом је Господ даривао сва жива бића, укључујући и човека ... да би се извршила Његова воља = благослов „ра ајте се и множите се“*. Тако е се говори о христијанизацији „rites de passage“, а посебан параграф је посвећен и сeosким парохијама у Русији од XVII до почетка XX века.

Друго поглавље је посвећено стадијуму младости у црквеним обредима и народним обичајима у XIX и XX веку. Тако е, намеће се поре ење значаја који је народ придавао појединим црквеном обредима и учења цркве о њима. Према учењу цркве, најважније и обавезне тајне су *крштење, миропомазање, покајање, и причешће*, док је народ предност давао *крштењу, венчању и погребним обредима* што указује на пројекцију прелазних обреда на хришћанство. Рођење, крштење, детињство и брачни период се посматрају са тачке гледишта хришћанства као и њиховог значаја у свакодневици.

Трећа глава у потпуности представља материјал везан за тему смрти и обреда који је прате најпре према црквеном учењу, а затим и у народним схватањима и обичајима. Аутор се дотиче проблема „чистих“ и „заложних“ (нечистих) покојника, односно оних атрибута смрти одре еног лица, који су служили као повод за сврставање покојника у једну или другу категорију. Наводе се и симболи смрти, међу којима

су најчешћи антропоморфни, које одликују и властита имена (типа Масленица-Колодиј, Кострома-Коструб, Купало-Јарило, Мара, Строма, Варвара итд.). Није изостављена ни проблематика загробног живота као и „саборних сретања“ представника „овог“ и „оног“ света на земљи током задушница. Осим Ускрса и Свете седмице, који је црква утврдила (према Јеван ељу и разним неканонизованим текстовима) као време низа васкрсења људи, постоје и веровања у народу да се то дешава нпр. на Велики четвртак први дан Великог поста (понедељак) итд. Идеја Страшног суда у народним схватањима је варијала од вере у њега, као у највећу могућу праведност, до скоро атеистичког порицања његовог постојања.

Четврта глава описује прелазну симболику пунолетности: спремност за брак, уво ење младих у живот цркве, игре и обреде везане за пунолетност, космоприродне прелазе у календарском циклусу игара младих... „Совершенство лета“ су у народу биле године између двадесет пет и тридесет, а у неким случајевима се пунолетним сматрао младић после смрти оца или после његовог сопственог одвајања од родитеља и заснивање нове породице. Игру, као атрибут паганства, црква је прогањала и забрањивала, покушавајући да омладину приближи цркви. Подела годишњих циклуса била је аналогна људским старосним добима: *стадијум младости се завршавао играма на Купалу...или на петровичину/петровски..., када се маладој игри придржавала стара игра – претежно њена женска група с обзиром да је космоприродним браком започињала фаза старости „женског“ годишњег доба и сунца, које је, према архаичниом словенским веровањима, имало женску природу*. Као што видимо, није била

само симболика старосне доби, него и пола, пројектована са човека на природу, односно временски циклус. „О хришћанству у народној вери“ или „Уместо закључка“ представља ауторску формулацију и ви ење „народног хришћанства/ православља“, појма који се активно користи у друштвеним наукама и који је за сада неприхватљива за цркву као и опис начина настајања

те појаве. Т. А. Бернштам говори о „пантеистичком натурализму“ (термин Н. Лоског), који представља религиозно-синкретичку универзалију свих европских народа, одбацујући на тај начин тезу, распрострањену у средњој Европи, да је за Русију, у ствари, карактеристично постојање две вере.

Тања Павловић

Фолклор, традиција, култура. Зборник у част Светлане Стојкове, Софија, 2002, 385 стр., Стојанка Бојациева, Доротеја Добрева, Светла Петкова (ур.)

Зборник радова *Фолклор, традиције, култура (Фолклор, традицији, култура)* посвећен је осамдесетогодишњем јубилеју Светлане Стојкове, истакнуте бугарске фолклористкиње и истраживача народне традиције, одличног познаваоца и проучаваоца бугарских народних загонетака, епских жанрова, односа између фолклора и књижевности и историје бугарске фолклористике. Зборник се састоји од тридесет радова, међу чијим ауторима су њене колеге и ученици са Етнографског института и Института за фолклор у Софији, као и истраживачи фолклора са других института Бугарске академије наука и иностраних универзитета и института. На крају зборника дата је исцрпна библиографија радова Светлане Стојкове.

Као основна карактеристика овог зборника истиче се разноликост прилога у њему – како по тематици тако и по методолошким приступима.

Неколико аутора бави се некима од аспеката фолклорних жанрова или за њих карактеристичним елементима. Пламен Бочков (Софија) у

свом прилогу проблематизује однос између епоса као жанра и категорије простора, дајући вома успелу анализу карактеристика простора у епици које су посебност у односу на друге фолклорне жанрове (то су фрагментираност, условност и аксиологичност). У другом делу прилога разматра се трпеза као локус од изузетне важности у структури епских текстова. Николај Кауфман (Софија) бави се жанровским карактеристикама бугарских песама уз рад, издвајајући њихове основне тематске кругове у различитим регионима Бугарске. Прилог Магдалене Елчинове (Софија) за предмет има прагматички аспект пословица и бави се питањима као што су утицај друштвеног и прагматичког контекста на функционисање пословица у процесу комуникације, веза између значења пословице и њене употребе и формирање компетенције у употреби пословица; ова питања разматрају се на два нивоа – пословица се посматра у оквиру вербалне комуникације у ширем смислу и у оквиру фолклорне комуникације. Георг Краев (Софија) у свом прилогу